

РЕЦЕНЗИЯ

Изходящ № дата 201 г.

Входящ № 718 дата 06.12.2019

Седимент 1113, Бул. Шипченски проход № 52, Бл. 17
Тел: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91

от проф. д.и.н. **Стефка Петкова**

по конкурса за академична длъжност професор

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2.

История и археология и научна специалност „Документалистика, архивистика, палеография, включително историография и изворознание“ („Демографски аспекти на миграциите на населението в България при Третата българска държава“), обявен от Института за исторически изследвания при БАН (Държавен вестник, бр. 66 от 20.08.2019 г.)

В така обявения конкурс за заемане на академичната длъжност професор (за нуждите на секция „Помощни исторически науки и информатика“ при ИИСТИ-БАН) участва един кандидат – доц. д.и.н. ПЕНКА ИВАНОВА ПЕЙКОВСКА, която работи на постоянен трудов договор в Секцията от 1998 г., а преди това е била там на обучение и подготовка като докторант на Главно управление на архивите (днес Държавна агенция „Архиви“). Седем години е работила в Централния държавен архив, в отдела чуждестранни извори за българската история, където благодарение на познанията си по унгарска история и отличното владение на унгарски език се изгражда като специалист по унгарско архивно дело и унгарски извори за родната ни история. Успешно е защитила през 1995 г. кандидатска дисертация по история на тема „Документи от личен произход за българо-унгарските културни взаимоотношения 1879–1941 г. Извороведски анализ“. Хабилизацията ѝ се е състояла през 2014 г., а през 2015 г. за труда „Миграции от Австро-Унгария и Русия към България (средата на 60-те години на XIX в. – средата на 30-те години на XX в.). Историко-демографски аспекти“ ѝ е присъдена научната степен „доктор на науките“. Казаното предполага, че кандидатурата на доц. Пейковска за академичната длъжност професор е очаквана, тъй като тя отдавна вече е изпълнила всички изисквания за такава длъжност. Чакаше се след големия ѝ докторат само пореден неин значим труд, а сега и такъв труд е завършен и представен за защита. Заедно със значими други нейни приноси.

Пенка Пейковска е известен български изворовед – познавач на историческите статистически извори и методите за техния анализ, утвърден демограф – специалист по историята на миграциите в България (и Унгария) в ново време. От десетилетия се занимава с проблеми от направление „Хуманитарни науки“, в частност, с профилните за Сскция „Помощни исторически науки и информатика“. Избираните от Пейковска за разработване тематики, освен че са значими историографски, обикновено са интердисциплинарни, а работата ѝ се опира на голямо количество нови извори (издирени предимно от самата нея в чуждестранни и български архивохранилища). Тя успешно прилага разработените в странство и превърнали се в обичайни за историческата демография методи на изследване върху български исторически материал, а и сама разработва различни подходи за количествен анализ на статистическите данни. Във всичко това ѝ помага обстоятелството, че е полиглот и като цяло, че е получила отлично образование. След като завършва с отличие Първа английска гимназия в София, продължава образованието си в известния Будапещенски държавен университет „Лоранд Йотвьош“, който завършва също с отличие по специалностите история и етнография. Дипломната ѝ работа по оригинална сравнителна и неизследвана дотогава проблематика е свързана с издирвателска дейност в унгарските архивохранилища и с теренни проучвания и вече очертава посоката ѝ на учен.

От изключително значение за утвърждаването ѝ като изворовед с работата ѝ като практикуващ архивист в Централния държавен архив. Там набира опит и безценни знания за български и чуждестранни документи и архиви, които последователно и упорито ще развива и по-нататък. Със статии в архивната периодика подпомага напредъка в собствените ни архиви, популяризирайки сред тях добрите чужди практики. С осъществените тогава издирвания в унгарските архивохранилища и със заснетите копия на многобройни документи тя допринася за обогатяването на Националния архивен фонд. Част от тях е превела и обнародвала на български език (някои фигурират в списъка, с който кандидатства за професор – №№ 3, 19, 27, 32–35), а други е въвела за пръв път в научен оборот (№№ 2, 14, 18, 22, 29, 30), включително статистически извори (№№ 1, 5–10, 13, 15, 17, 24, 29), произхождащи от Архива на Централната статистическа служба в Будапеща (№№ 11, 16, 20, 21, 26), и огромно количество масови извори (разрешителни за работа на българските градинари в Унгария, № 10). Интересът на доц. Пейковска към статистическите извори, историческата демография на България и към мобилността на българите през

изучавания от нея период от средата на XIX до средата на XX в. с засвидетелстван още в началото на научното ѝ творчество. За изграждането ѝ като успешен изследовател на историко-демографската проблематика и в частност на миграциите допринасят няколкото специализации в Института по история към Центъра по хуманитаристика при Унгарската академия на науките, Историческия факултет на Централно-Европейския университет в Будапеща и централната статистическа служба в Будапеща. Отличителна черта на двете ѝ дисертации и двата ѝ хабилитационни труда е, че са изцяло новаторски – като проблематика, неразработвани теми, основани са на издирени от авторката нови и неизвестни извори, на въвеждане на нови методи на изследване

Първата ѝ дисертация е в областта на изворознанието (споменатата вече тема за документите от личен произход за българо-унгарските културни взаимоотношения) и се опира изцяло на извори (значителна част от които чуждоезични), издирени от авторката в българските и унгарските архиви.

Първата ѝ хабилитация и големият ѝ докторат са в областта на историческата демография (миграциите) на теми съответно „Българските общности в Унгария през XIX–XX век. Миграции и историко-демографска характеристика“ и пак вече споменатата тема за миграциите от Австро-Унгария и Русия към България.

Научното ѝ творчество е впечатляващо като обем. В списъка ѝ има общо 112 научни труда, от които 36 са представени за участие в настоящия конкурс: 2 монографии, 1 книга с авторство, съставителство и научна редакция, 1 енциклопедия в съавторство, 1 сборник – съставителство и научна редакция, 13 студии и 8 статии.

За подчертаване с най-вече, че с публикациите си доц. Пейковска придоби ясно очертана физиономия на учен, разпознаваем сред останалите, а това смятам за много важно на високото равнище на научна йерархия, каквото е професурата. За научните си постижения в областта на унгаристиката през 2014 г. тя получи най-високото отличие на унгарската държава „Унгарски златен кръст за заслуги“, а за демографските си изследвания върху банатските българи – плакет „Стефан Дуньов“ от Институт Балаши при унгарското Министерство на външните работи.

Представеният труд, предложен сега като хабилитационен, е на тема „Миграции на населението в България 1912–1944 г. Демографски аспекти“. За него трябва отново да се подчертае новостта на тематиката. Миграциите на населението в България през периода 1912–1944 г. са за пръв път обект на изследване от демографска гледна точка в българската историография.

С новост се отличават и използваните извори. Те са предимно статистически – преброявания и текуща статистика, но и други (обнародвани и архивни) – като например, документи от фонда на Дирекция на полицията в ЦДА, по произход български, унгарски и чешки, и не влизали в научен оборот по разглежданата проблематика или въобще досега неизвестни. Резултатите от тяхната обработка са представени в 47 таблици, 7 графики и 9 карти, които отразяват многоаспектно изучаваните миграционни процеси и явления и които са неразривна част от текста.

По отношение на методологията следва да се отбележи, че за пръв път се подхожда към изучаването на съответната тематика от позициите на демографията, като се използват методите на количествения анализ, допълнен с методите на изворознанието, в случая приложени към статистическите извори.

Целта на изследването, представена в увода, е да се разкрие същността на характерните за епохата и отделни специфични или слабо проучени миграции в страната през призмата на официалните статистически извори, а не да се проследява цялостното развитие на миграциите в България от историко-демографска гледна точка, което всъщност не е и възможно поради липса на достатъчно конкретни демографски проучвания.

Съдържанието на дисертацията „покрива” три основни проблематики за миграцията в България – международната и вътрешната миграция (съответно първа и втора част) и ролята на миграцията в урбанизацията на страната (трета част).

Текстът в първата част е разпределен в две глави. В едната са систематизирани политиките на централната власт, засягащи имиграцията (бежанските потоци от българи, руси и арменци) и емиграцията (изсслванията на гръцко и турско наследство, трудовата емиграция), като изследователският акцент е върху количественото измерване на тяхното въздействие чрез данни от български, унгарски и чехословашки преброявания и текуща статистика, и очертаване ролята на държавата за протичането на външномиграционните процеси. Във втората глава, чрез анализ на данните от първата българска текуща статистика (1931–1943 г.) са показани спецификите на характерния за този период миграционен процес – емиграцията (темпоралната динамика, етническата структура – със специален поглед към изселването на българските турци), отрасловата заетост на емигрантите, изходни точки и дестинации на емиграцията.

От погледа на изследователя не убягват и емиграционните събития, за които липсва статистическа информация в анализирания извор – те са споменати като въведение към историко-демографския разказ за тогавашната емиграция.

Във втората част, където преобладава анализът на вътрешната миграция на местното население, е използван нов за българската историческа демография подход – изучаването ѝ чрез данните от преброяванията за месторождение в страната.

Друг интересен принос на изследването откривам в третата му част, където урбанизационният процес у нас е измерен чрез растежа на градското население спрямо този на селското. Пак там е направен сполучлив опит да се определи приносът на вътрешната и международната миграция за растежа на градското население, на „мигрираните“ полове и етноси, на миграцията към малките и към големите градове.

Разработката впечатлява също и с обема на използваната родна и чуждестранна специализирана литература, макар по понятни причини темата за миграциите да е била и до днес да си остава една от най-експлоатираните в историографията.

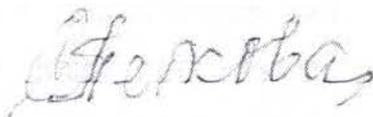
Добре известни са на коллегията също така организационните компетенции и умения на доц. Пейковска, проявени в дългогодишната ѝ работа като секретар на Българо-унгарската историческа комисия и на секция „Помощни исторически науки и информатика“, както и участието ѝ в множество международни и национални конференции (общо 52 до 2018 г.) и проекти (международни 8 (на които е и координатор), чуждестранен 1, национални 7, ръководител е на 1 международен проект). Отличителен белег на организационната ѝ дейност е, че тя резултира в 14 съставени и редактирани от нея научни сборника (един от които посветен на миграциите), обнародвани в поредицата „Помощни исторически дисциплини“ и в създадената от нея международна книжна поредица „Издания на Българо-унгарската историческа комисия“. Две от книгите са отличени като приложни постижения на Института.

Доц. Пейковска има двайсетгодишна преподавателска работа в специалност „Унгарска филология“ във ФКНФ на Софийския университет, където освен курсовете, които води, е и основател и модератор на програмата „Младежки форум по интердисциплинарни изследвания“, организирана съвместно със секция „Помощни исторически науки и информатика“ в Института за исторически изследвания, която дава възможност за научни изяви на студенти и млади учени. Има четирима успешно защитили дипломанти и един докторант, отчислен с право на защита.

Заклучение

Документите и материалите, представени от доц. д.и.н. Пенка Иванова Пейковска отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответните Правилници на БАН и ИИСТИ при БАН. Кандидатът за конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, неизползвани при други процедури за придобиване на научни степени и звания. В неговите разработки има оригинални научни и приложни приноси, които са получили и международно признание. Постигнатите от доц. д.и.н. П. Пейковска научни резултати в научно-изследователската и преподавателската дейност, напълно съответстват на специфичните изисквания на Института за исторически изследвания при БАН, приети във връзка с Правилника на ИИСТИ за приложение на ЗРАСРБ. След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, намирам за основателно да дам своята положителна оценка. Поддържам кандидатурата на доц. д.и.н. ПЕНКА ИВАНОВА ПЕЙКОВСКА за академичната длъжност ПРОФЕСОР и предполагам, че такова ще бъде становището и на останалите членове на журито, назначено за провеждане на процедурата.

София, 06.12.2019 г.

/Проф. д.и.н. Стефка Петкова/